

pre historikov venujúcich sa sklárstvu na území Slovenska vzhľadom na to, že osvetľuje dejiny využívania a produkcie skla v období do prelomu letopočtov.

Ondrej Šály, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

PINTÉR, Beáta. *Zobor-vidék története. Dejiny Podzoboria*. Budapest: Gondolat 2018, 451 s. ISBN 978-963-693-911-3.

V historickej vede má skúmanie regionálnych dejín stabilné miesto. Ide o organickú a dynamickú súčasť národných dejín, pričom sa zreteľ kladie na výskum určitej špecifickej, územne vymedzenej oblasti. Regionálne historické bádanie má bohatú tradíciu a na Slovensku aj široké autorské zázemie. S touto tematikou vychádza každoročne niekoľko monografií, zborníkov, štúdií a článkov. Napriek tomu je vznik kvalitných, vedecky náročných, prác týkajúcich sa regionálnej histórie žiadúci a opodstatnený.

Dvojazyčná (maďarsko-slovenská) publikácia Beáty Pintérovej s názvom *Zobor-vidék története, Dejiny Podzoboria* na 451 stranách rozoberá dejiny regiónu s označením Podzoborie. Autorka v úvode vysvetľuje pôvod pomenovania a uvádza niekoľko autorov, ktorí vo svojich dielach termín Podzoborie použili. Do regiónu patrí 20 obcí, menovite: *Dolné Obdokovce, Bádice, Štitáre, Jelenec, Kolíňany, Ladice, Mechenice* (súčasť obce Podhorany), *Jelšovec, Nitrianske Hrnčiarovce, Hosťová, Pohranice, Výčapy-Opatovce, Žirany, Babindol, Branč, Čechynce, Horná Kráľová, Klasov, Veľký Cetín a Veľký Kýr*.

V minulosti bolo spoločným znakom obcí, že v nich žilo takmer výhradne maďarské obyvateľstvo. Dnes si už len máloktorá z nich toto špecifikum zachovala, ba dokonca sú aj také, v ktorých maďarský jazyk už nie je vôbec počuť. Zvyky a tradície pôvodného obyvateľstva postupne upadajú do zabudnutia, na čo autorka upozorňuje v závere. Každá z obcí má bohatú históriu. Tú sa snažilo od roku 1993 zachytiť niekoľko autorov v prácach rôzneho rozsahu. Väčšina obcí má svoju, viac či menej obširnu, monografiu. Súhrnné dielo akým je anotovaná kniha, kde by boli zahrnuté všetky dediny, doteraz absentovalo.

Pri písaní autorka využila archívne pramene z fondov škôl a obcí, ktoré sú uchovávané v Štátnom archíve v Nitre. Údaje o najstarších písomných zmienkach a ranostredovekej histórii získala z ďalšieho archívneho výskumu, edície prameňov *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov*, použitej literatúry a internetových zdrojov. Rovnako postupovala aj v častiach venujúcich sa moderným dejinám.

Text je členený na niekoľko kapitol, pričom každá z nich predstavuje jednu z vyššie uvedených obcí. Úvodná strana obsahuje grafické vyobrazenie aktuálneho erbú, v slovenskom i maďarskom jazyku napísaný názov, rok viažuci sa k prvej písomnej zmienke, údaje k pôvodu najstaršieho rímskokatolíckeho kostola a školy v obci. Šablónovitá je aj vnútorná štruktúra kapitol. Začína polohou obce, kde v stručnosti uvádza základné geografické a topografické údaje. Na to voľne nadväzuje dejinami obce v období Uhorského kráľovstva (1000 – 1867) a Rakúsko-Uhorska (1867 – 1918), Československa (1918 – 1939), slovenskom štáte (1939 – 1945) a po roku 1945. Čitateľ sa bližšie oboznamuje so správou, demografickými

údajmi, významnými historickými medzníkmi. Nasleduje podkapitola venovaná histórii najstaršieho rímskokatolíckeho kostola od obdobia vzniku, po zmienku o súčasnej diecéznej príslušnosti. Na záver sa môžeme dočítať o dejinách školstva, zdôrazňujúc významné medzníky tejto problematiky.

Kniha má bohatú obrazovú prílohu, ktorá pochádza zo súkromných zbierok obyvateľov, slovenských a maďarských archívov. Rozmanitosť obrazových materiálov približuje každodenný život obyvateľov, dobovú i súčasnú interiérovú i exteriérovú architektúru, zaniknuté, aj dodnes pretrvávajúce, zvyky a tradície. Každá kapitola obsahuje fotografický materiál i obrazovú prílohu, logicky usporiadanú a implementovanú priamo v texte, ku ktorému sa viaže. Záver je doplnený o fotografie zo spoločných stretnutí obcí počas rozličných spoločenských, duchovných a ďalších podujatí. Vonkajší vzhľad a logická vnútorná štruktúra umožňuje čitateľom ľahkú orientáciu. Dvojazyčné vyhotovenie, bohatá obrazová príloha a pútavo formulovaný text osloví širokú laickú aj odbornú verejnosť.

Mária Molnárová, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

PALÁRIK, Miroslav - MIKULÁŠOVÁ, Alena - HETÉNYI, Martin - ARPÁŠ, Róbert. *The City and Region Against the Backdrop of Totalitarianism. Images from the Life in the Slovak Republic (1939-1945), Illustrated by the City of Nitra and Its Surroundings.* Berlín: Peter Lang, 2018, 280 s. ISBN 978-3-631-74583-0.

Nová publikácia *The City and Region Against the Backdrop of Totalitarianism: Images from the Life in the Slovak Republic (1939-45), Illustrated by the City of Nitra and Its Surroundings* (Mesto a región medzi kulisami totality: Obrazy zo života v Slovenskej republike na príklade mesta Nitra a okolia) autorského kolektívu prináša informácie o jednom z najdiskutovanejších období slovenských dejín – o prvej Slovenskej republike. Kniha sa na toto obdobie nesústreďuje vo všeobecnosti resp. v celoštátnom ponímaní, ale zachytáva život na nižšom stupni správy štátu. Centrom záujmu sa stal nitriansky región s významným mestom Nitra. Cieľom autorov bolo zodpovedať otázku, do akej miery totalitný režim nastolený po vyhlásení autonómie Slovenska zasiahol a ovplyvnil život občanov na regionálnej úrovni.

Pre lepšie uchopenie neľahkej problematiky, ktorej sa kniha venuje, je prvá kapitola zameraná na stručný prehľad vývoja dejín slovenského štátu. Hneď vo svojom úvode kapitola ponúka krátku charakteristiku slovenského štátu, jeho štruktúry vrátane priblíženia jednotlivých etáp režimu. Autori prehľadovo opísali zmeny v kultúrnej sfére na Slovensku v priebehu 2. svetovej vojny, zahraničnú politiku aj riešenie tzv. židovskej otázky. Prvá časť publikácie je zakončená podkapitolami o vytvorení opozície a vypuknutí Slovenského národného povstania až po zánik Slovenskej republiky.

Ďalšie kapitoly sú už priamo venované analýze života v nitrianskom regióne. Hraničným bodom v jeho vývoji bola Viedenská arbitráž z 2. novembra 1938, kedy sa táto oblasť Slovenska ocitla v tesnej blízkosti maďarských hraníc. Toto obdobie je spojené ako s represívnymi akciami maďarských orgánov na arbitrážnom

území, tak aj s príchodom utečencov z týchto oblastí. Autori upozornili aj na multietnicitu regiónu, kde mala svoje miesto napr. okrem Maďarov aj židovská komunita. Tá sa však veľmi rýchlo stala terčom útokov a deportácii, čoho výsledkom bol tábor vo Veľkom Kýry pri Nitre. Tvorcovia textu tiež dali do pozornosti nárast aktivít nemeckej menšiny, ktorá mala v Nitre len okrajové zastúpenie.

S etablovaním režimu Hlinkovej slovenskej ľudovej strany prišli aj zmeny vo fungovaní regionálnej správy, čomu sa nevyhol ani nitriansky región. Táto reorganizácia a návrat k župnému zriadeniu bol podľa autorov jednou z prvoradých úloh novej vládnucej garnitúry. Tvorcovia publikácie tiež upozornili na úzku väzbu medzi HSLS a štátom, ktorá sa nevyhla ani Nitre a dochádzalo tak k prelínaniu straníckych pozícií s postami či už vo verejnej alebo štátnej správe. Publikácia odráža aj antidemokratizáciu verejného života – ako diskriminačné opatrenia na lokálnej úrovni v podstate kopírovali celoštátne normy. Koniec druhej kapitoly je zameraný na oslobodzovanie regiónu Nitry, ktoré je späté predovšetkým s bombardovaním.

V poradí tretia z kapitol je zameraná okrem zmien v správe mesta Nitra aj na zmeny názvov ulíc, kedy boli mená ako Wilson, Masaryk či Beneš nahradené Andrejom Hlinkom. Zmeny v štátnom zriadení sa tiež prejavili v ostentatívnom odstraňovaní československých znakov a symbolov. Autori upriamili pozornosť aj na problém rôznych sakrálnych symbolov, pamätníkov a súsoší, ktoré sa v skúmanom období dostali pod prísny dohľad. Ako príklad možno uviesť nevyhovujúcu fresku v katedrále na Nitrianskom hrade, na ktorej sa nachádzali symboly uhorského kráľovstva. Tým, že sa HSLS snažila zasiahnuť do všetkých oblastí života obyvateľov krajiny, sa autori sústredili aj na zmeny v kalendári v podobe osláv sviatkov, rôznych výročí a ich vývoj v priebehu rokov 1939 až 1945. V Nitre sa popri 14. marci značná pozornosť sústredila predovšetkým na pripomínanie svätcov Cyrila a Metoda.

Vo štvrtej – poslednej kapitole autori archívnym výskumom opísali intervencie HSLS do kultúry a možností trávenia voľného času v Nitre. Do tejto časti zaradili revízie nitrianskych knižníc pozostávajúce z arizácie kníhtlačiarň a revízie knižničného fondu, vývoj nitrianskych kín s odkazom na vtedajšiu propagandu a vývoj na nitrianskej divadelnej scéne so zameraním na Slovenské ľudové divadlo Fraňa Devínskeho. Posledná oblasť, ktorú publikácia obsiahla, je problematika nariadení HSLS zasahujúcich do ostatných sfér každodenného života a možností trávenia voľného času. Nevyníma obmedzovanie občanov samostatne sa rozhodovať, korupciu, rodinkárstvo či nedostatok potravín.

Publikácia založená na poctivom výskume ponúka komplexný pohľad na život v nitrianskom regióne v búrlivom období existencie nedemokratického slovenského štátu a vďaka tomu predstavuje cenné obohatenie slovenskej historiografie. Autorom sa podarilo opísať kroky a dôsledky „veľkej“ politiky na život obyvateľstva v regióne. Navyše tým, že je kniha písaná v angličtine, je dostupná oveľa širšiemu spektru čitateľov aj mimo územia Slovenska.

Viktória Rigová, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre